

**Noppeid Vene inimõiguslase Ljudmilla Aleksejeva loengust
arutelusarjas Venemaa Hääled, Tallinn, 21.02.2012**

Kaks aastat tagasi arutelusarja Venemaa Hääled avanud inimõiguslase Ljudmilla Aleksejeva seekordne loeng keskendus hiljutistele arengutele Venemaa vabakonnas ning 4. märtsi presidendivalimistele. Aleksejeva sõnul on Venemaa läbi elamas suuri muutusi ja kodanikuühiskonna jõudsat arengut on raske tagasi pöörata.

Aleksejeva meenutas 2007. aastal oma 80. sünnipäeval tehtud ennustust, et Venemaa saab 10-15 aasta pärast demokraatlikuks riigiks, ning kinnitab ka nüüd, et demokraatia võib olla 5-10 aasta kaugusel. Aleksejeva usub, et aasta 2017 on Venemaa jaoks märgiline. Jää on hakanud liikuma, Venemaa on ärganud. Täna pole enam kellelgi kahtlust, et Venemaal eksisteerib kodanikuühiskond, kes mõistab, mis suunas on vaja olukorda muuta. Ent vaatamata kvalitatiivsele nihkele on vaja siiski veel vähemalt 5 aastat, et Venemaa saaks end demokraatlikuks nimetada. Ja see demokraatia saab tõenäoliselt olema midagi sellist, nagu on praegu Eestis või Tšehhis, mitte Inglismaal või USAs.

Loodetavasti ei toimu Venemaal 2017. aastal siiski suurt demokraatlikku revolutsiooni, vaid muutus on pigem järkjärguline ja veretu – Venemaa ajalugu on juba niigi traagiline. Võim peab asuma läbirääkimistesse kodanikuühiskonnaga, tuleb luua demokraatlikud institutsioonid, sest demokraatlik riik on institutsioonid, aga mitte isake tsaar. Putini kaheksat presidendiaastat iseloomustas just demokraatlike institutsioonide ja tingimuste, nagu näiteks võimude lahusus, purustamine. Täna ei ole Venemaal sõltumatut kohut ja parlament ei ole koht diskussioonide jaoks.

Aleksejeva ei ole nõus oponentide väidetega, et möödunud sügisest alanud valitsusvastastel meeleavaldustel osalejad on „karusnaharevolutsionäärid“ – heal järjel inimesed, kes said oma jõukuse Putini ajal ja nüüd kasutavad seda ära – ning et väljaspool suuremaid linnu on venelased oma eluga rahul. Sotsioloogilised küsitlused kõnelevad muust. Levada analüüsikeskus küsitles Bolotnaja ja Sahharovi väljaku miitingutel osalenud inimesi: suurem osa neist on ise end üles töötanud, suhteliselt väikese osa moodustavad jõukad inimesed. Enamik protesteerijaid on terved ja elujõulised, neil on külmkapid ja telerid, aga mitte kõigil neist ei ole autot. Nende seas oli palju noori ja üliõpilasi väikese sissetulekuga peredest. Riigieelarvest rahastatud fond Ühiskondlik Arvamus korraldas 5 aastat tagasi küsitluse ja küsis, kas riik aitab teid igapäevases elus? Vastused ühtaegu rabisid ja rõõmustasid: 42% vastas, et ei aita ja 25% vastas, et riik mitte ainult ei aita, vaid takistab arengut.

Kuigi Putini režiimi kriitika on nähtavam suurtes linnades, kus on enam haritud inimesi ja internetikasutajaid, algas Levada keskuse uuringute järgi rahulolematuse hoopis väikestest küladest ja kaugematest regioonidest, kus on palju töötuid, nõrgalt arenenud tööstus ja noortel ei ole tulevikuperspektiivi. Sellegipoolest oli vaja rahulolematuse kandumist suurtesse linnadesse, et see saaks nähtavaks ja algaksid massiprotestid. Levada juhataja Lev Gudkov on selgitanud, et kaugemates regioonides levivast rahulolematusest ei ole küll nii palju kuulda, kuid ka nemad seal ei poolda tegelikult Putinit ja Ühtset Venemaad – sellistes kohtades lihtsalt võltsitakse sagedamini valimistulemusi. Inimesed hääletavad, aga ülemused joonistavad tulemusi ning Putini võiduprotsent tuleb kokku 120%. Meelsuse muutumist näitab Aleksejeva sõnul ka tema hiljutine kohtumine Inguššia tšetšeeniga, kelle sõnul ei suuda ka imaami käsk enam mõjutada inimesi Putini poolt hääletama.

Enne 2011.a detsembri parlamendivalimisi korraldasid võimud salajasi küsitlusi ja selgitasid välja, et ausate valimiste korral saaks Ühtne Venemaa vaid 30% häältest. Seetõttu toimus massiline võltsimine. Öeldakse, et juba üle 5% häälte võltsimist on raske varjata, duuma puhul oli võltsimisprotsent 15-20. Ühiskonna ärkamine oli aga märgatav juba enne valimisi. Juba eelmise aasta suvel vaieldi tuliselt selle üle, kuidas näidata võimule oma suhtumist. Šenderovitš ja Bõkov pakkusid välja sedelite rikkumise („Nah-nah“ liikumine), Aleksejeva soovitas valima minna ja päriselt hääletada. Inimõiguslane ise hääletas Jabloko poolt, kuid peab tõenäoliseks, et tema hääl kirjutati Ühtsele Venemaale. Samuti kiitis Aleksejeva sõltumatu valimisvaatlusühingu GOLOS tegevust, mille noored aktivistid vaatlevad järjest innukamalt valimisi ja osalevad miitingutel demokraatia kaitseks. Just seda nimetab Aleksejeva tõeliseks ärkamiseks.

Protestide puhul peab Aleksejeva naeruväärseks, et Venemaa seadused ei määra demonstratsiooni korraldamise õigust neile, kes seda esimesena on taotlenud. Politsei vägivald 2011 detsembris Triumfnaja väljaku sanktsioneerimata meeleväljavalusel osalenute vastu näitab, et olukord võib muutuda plahvatusohtlikuks. Aleksejeva pelgab, et ka põhiseaduse 31. paragrahvi liikumine ei pruugi lähiajal enam meeleväljavalude õigust saada.

Kuigi 4. märtsi presidendivalimistel reaalset valikut ei ole, soovitab Aleksejeva inimestel siiski hääletada – ükskõik kelle poolt peale Putini, et garanteerida presidendivalimiste 2. Voor. Teises voorus, kus vastamisi seisavad tõenäoliselt Putin ja Zjuganov, tasub hääletada Zjuganovi poolt, sest teda oleks hiljem lihtsam võimult kõrvaldada, ent tõenäoliselt 2. vooru ei tulegi, kuna valitakse võltsimise tee – see aga tähendab tegelikkuses väga nõrga toetusega uut presidenti. Alternatiivne võimalus on rikkuda hääletamisel valimisedel, kuid ka seda tuleb osata teha – parim lahendus on märkida linnukesed kõigi 5 kandidaadi ette, siis on sedel lootusetult rikutud. Sedasama kavatseb Aleksejeva ka ise teha.

Ometi eelistaks Aleksejeva presidendina pigem kedagi praegusest võimuladvikust kui täiesti uut tulijat. Tuntud blogijat ja opositsionääri Aleksei Navalnõid peab ta küll tubliks ja ambitsioonikaks nooreks, ent presidendiks saamiseks puudub Navalnõil piisav kogemus, mida on Venemaa-taolise suure ja raskestihallatava riigi valitsemiseks hädasti vaja. Navalnõil võiks olla šansse presidendina valitseda kaugemas tulevikus, seni tuleks eelistada inimest, kes ei ole ehk vaadetelt nii lähedane, kuid on olnud võimu juures – näiteks parlamendi spiiker. Kõige tähtsam on, et president peaks kinni õigusriigi põhimõtetest ja konstitutsioonist.

Aleksejeva nendib, et Venemaa parteisüsteem hävitati enne, kui ta välja areneda jõudis, ja uutele parteidele tehakse pidevalt takistusi. Aleksejeva arvates areneb Venemaa kodanikuühiskond USA, mitte Euroopa mudeli järgi, kus tekkisid esmalt poliitilised parteid ja nende ümber mitmesugused fondid, klubid, seltsid. USAs on teistpidi – suurem osa inimesi ei kuulu parteisse, aga pea kõik ameeriklased osalevad demokraatlikes huvikaitseorganisatsioonides. Venemaal ei ole enam ühtki linna, kus poleks sõltumatuid huviorganisatsioone, nt emade ühendus ühtse riigieksami vastu, autoomanike liit jne. Nad ei ole inimõiguste kaitsjad, aga nad on organiseerunud, oma huvid teadvustanud, kasutavad inimõiguslaste loosungeid ja mõistavad, et riiki tuleb sundida inimeste õigusi tagama.

Tulles tagasi presidendivalimiste juurde, märkis Aleksejeva, et osava poliitikuna tegi Putin 2000ndate alguses lähenemiskatseid kodanikuühiskonnale, ent ei mõistnud, et kodanikuühiskond ei ole partei, mida on võimalik esindada ühe nõuandva komitee kaudu, vaid see hõlmab kogu ühiskonda. Toona võeti kodanikuühenduste ettepanekud teemapõhiste aruteluplatvormide loomiseks siiski arvesse, mis andis lootust, et koostöö võimudega on

võimalik.

Publiku küsimusele olukorrast Valgevenes vastas Aleksejeva, et tunneb tugevalt kaasa Valgevene opositsioonile, kes on tugeva surve all. Valgevene on jõudnud olukorda, kus Lukašenka laveerib Venemaa ja Lääne vahel. Kui Venemaa peaks muutuma demokraatlikuks, seisab Lukašenka valiku ees: muutuda või kaotada võim.

Vastates lõpetuseks publiku küsimusele plaani kohta püstitada Eestisse mälestusmärk Jeltsinile, leidis Aleksejeva, et kui iseseisvas riigis leidub inimesi, kes Jeltsini panust mälestusmärgi vääriliseks peavad, on see täiesti loomulik samm.